

BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARNING KASBIY-PROFESSIONAL KOMPETENSIYASINI MONITORING QILISH MODELI

F.O.Husanov

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
Oliy matematika kafedrasida katta o‘qituvchisi
husanovfarrux7@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy-professional kompetensiyalarni monitoring qilish modelining samarali asoslari haqida fikr yuritilgan.

Kalit so‘zlar: professional kompetensiya, pedagogik monitoring, boshlang‘ich diagnostika, joriy diagnostika, yakuniy diagnostika, nazorat o‘lchash vositalari, kompetensiyaviy baholash vositalari.

Abstract: The article discusses the effective principles of the model of monitoring professional competences of future teachers.

Key words: professional competence, pedagogical monitoring, initial diagnosis, current diagnosis, final diagnosis, control measurement tools, competence assessment tools.

Barcha sohada bo‘lgani kabi ta’limda ham boshqaruvni to‘g‘ri amalga oshirish muhim omillardan biridir. Agar boshqaruv to‘g‘ri amalga oshirilmasa boshqaruvda unumdorlik bo‘lmaydi. Rahbarning boshqaruvdagi o‘rni sezilmas darajada bo‘ladi va eskicha yondoshuvlar asosida ta’lim jarayonini tashkil etgan, yoki boshqaruvga istedodi yo‘q deb qaraladi. Bugungi kunda zamonaviy boshqaruvga xos kompetensiyalar ajratiladi.

Professional kompetensiya – bu o‘zi boshqarayotgan soha faoliyatini mukammal darajada yo‘lga quyish uchun tashkilot missiyasini aniqlashtirishga xizmat qiluvchi mavjud ma’lumot, bilim hamda malakalarga ega bo‘lishlikdir.

Bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy-professional kompetensiyasini monitoring qilish deganda, biz universitetda yig‘ish, qayta ishlash, tahlil qilish tizimi orqali pedagogik mashg‘ulotlar jarayonida talabalarning kasbiy-professional kompetensiyalarining shakllanish holatini doimiy ravishda diagnostik kuzatish, ushbu jarayonning borishi to‘g‘risida ma’lumotlarni saqlash sozlash va bashorat qilishni tushunamiz.

Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy-professional kompetensiyasi monitoringining barcha bosqichlari tarkibiy va funksional jihatdan bir-biri bilan bog'liq bo'lib, pedagogik monitoringning yagona siklini ifodalaydi. Tizimdan ushbu tarkibiy qismlarning biron birining yo'qolishi pedagogik monitoringni unchalik ahamiyatsiz va past sifatga olib keladi, bu esa monitoring ma'lumotlarining sifatiga, so'ngra qabul qilingan boshqaruv qarorlariga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Kasbiy-professional kompetensiyalarni monitoring qilish modelining mazmunli asoslari uchta o'zaro bog'liq va ketma-ket bloklarning kombinatsiyasidir:

* *boshlang'ich diagnostika*, universitetda pedagogik ta'limni davom ettirishga tayyorgarlik darajasini baholashni o'z ichiga oladi, shu jumladan birinchi kurs talabalarining mutaxassisligi bo'yicha maktab dasturini bilish darajasi, shaxsning kasbiy va pedagogik yo'nalishi darajasi, birinchi kurs talabalarining universal ta'lim harakatlarini shakllantirish darajasi.

* *joriy diagnostika* doimiy, ilmiy asoslangan diagnostik-prognostik kuzatish belgilangan davr (semestr, o'quv yili) uchun universitetdagi tayyorgarlik joriy darajasini, shuningdek, tarkibiy qismlari va o'quv jarayonida professional va ixtisoslashgan kompetensiya elementlarini shakllantirish dinamikasini ifodalaydi;

* *yakuniy diagnostika*, bu bitiruvchilarning mutaxassisligi bo'yicha tayyorgarligi darajasi va bitiruv paytidagi kasbiy-professional kompetensiyalarni shakllantirish darajasini yakuniy baholashni o'z ichiga oladi.

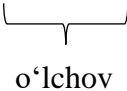
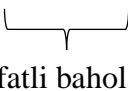
Boshlang'ich diagnostika bloki talabalarni tayyorlashning boshlang'ich darajasini, universitetda ta'limni davom ettirishga tayyorlik darajasini aniqlash maqsadida universitetning asosiy ta'lim dasturini o'zlashtirishning boshida amalga oshiriladi, bu esa monitoringning keyingi bosqichlari natijalari bilan taqqoslanadi. Joriy diagnostika bloki ma'lum bir mutaxassislik fani doirasida talabalarining hozirgi tayyorgarligi, belgilangan vaqt davomida kasbiy-professional kompetensiyalar tarkibiy qismlari va elementlarining shakllanish darajasi to'g'risida ma'lumot olish uchun mo'ljallangan. U talabaning mutaxassisligi bo'yicha tayyorgarligi darajasiga ta'sir qiluvchi omillarni, sharoitlarni aniqlash va tuzatish imkoniyatlarini aniqlash maqsadida amalga oshiriladi. Kasbiy-professional kompetensiyalarining yakuniy diagnostikasi so'nggi semestrda o'tkaziladi va bitiruvchilarning tayyorgarligi sifatining universitetning o'quv dasturi talablariga muvofiqligini, shuningdek, talabaning kasbiy-professional kompetensiyalarini shakllantirish darajasi, ma'lum bir o'qitish shakli bo'yicha oliy ta'limning davlat ta'lim standarti talablariga muvofiq amalga oshiriladi.

Shuni ta'kidlash kerakki, talabalarining kasbiy-professional kompetensiyalarini monitoring qilish doimiy ravishda, universitet talabalarining o'quv jarayoni davomida amalga oshiriladi.

Talabalarning kasbiy-professional kompetensiyasi monitoringi boshlang‘ich, joriy va yakuniy diagnostika bloklarini metodik qo‘llab-quvvatlashni ishlab chiqishda ikkita asosiy yo‘nalish bo‘yicha baholash vositalari fondini shakllantirish g‘oyasiga amal qilinadi: talabalarning kasbiy intizomini o‘zlashtirish darajasi va sifatini aniqlash uchun mo‘ljallangan baholash vositalari (nazorat o‘lchash vositalari — NO‘V) va ushbu intizomni o‘rganish dinamikasida shakllanadigan kasbiy-professional kompetensiyasini monitoring qilishning baholash vositalari (kompetensiyaviy baholash vositalari - KBV). Shunday qilib, baholash vositalarini universitetda o‘quv jarayonida talabalarning kasbiy-professional kompetensiyasining barcha tarkibiy qismlari va elementlarini baholash uchun mo‘ljallangan nazorat o‘lchash materiallari va kompetentlik baholash vositalari majmuasi sifatida, shuningdek, bitiruvchilarning mutaxassisligi bo‘yicha tayyorgarlik darajasiga muvofiqligi (yoki nomuvofiqligi) uchun asosiy kasbiy ta‘limni rivojlantirish tugallangandan so‘ng oliy ta‘limning davlat ta‘lim standartlari talablariga binoan attestatsiya testlarini o‘tkazishni taklif qilamiz. NO‘V va KBVning o‘ziga xos xususiyatlari quyidagi jadvalda aks ettirilgan (1-jadval).

1-jadval

NO‘V va KBV ning qiyosiy xususiyatlari

	NO‘V	KBV
O‘lchov ob‘ekti	bilim va ko‘nikmalar o‘lchov	kompetensiya sifatli baholash
Baholash shakli	ball	shakllangan / shakllanmagan
Trening bosqichlari	kirish, joriy, oraliq, yakuniy	
Vazifalar	motivatsiya, sozlash, rag‘batlantirish, baholash, nazorat qilish	baholash, nazorat qilish, holat prognozi
Boshqaruv elementlari	og‘zaki (suhbat, kollokvium, yakuniy malaka imtihoni va boshqalar); yozma (testlar, imtihonlar, referat, kurs ishlari, BMI va boshqalar)	Portfolio, loyiha va tadqiqot vazifalari, kompetensiyaga yo‘naltirilgan vazifalar va boshqalar.

Baholash monitoringi vositalari bazasini shakllantirishda uning muvofiqligi ta'minlanishi kerak:

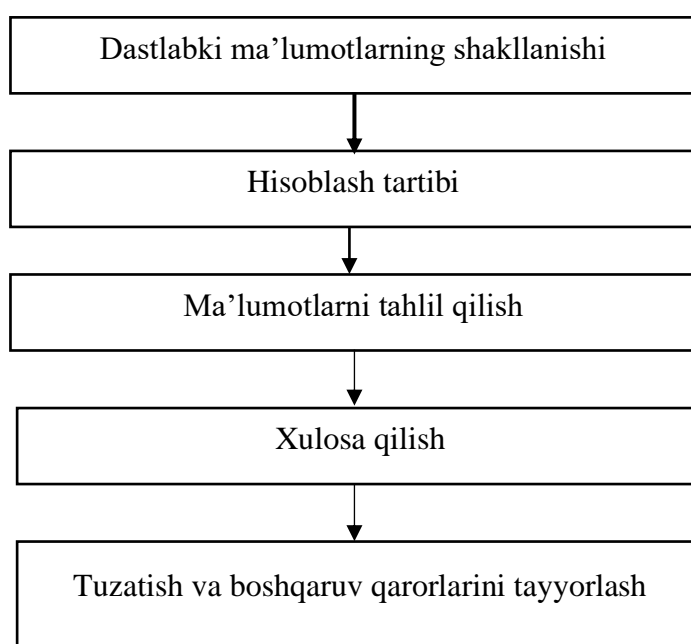
- kadrlar tayyorlashning tegishli yo'nalishi bo'yicha oliy ta'limning davlat ta'lim standarti;

- o'quv yo'nalishining dasturi;

- o'quv intizomining ish dasturi / kredit modul.

Talabalarning kasbiy-professional kompetensiyasi monitoringi boshlang'ich, joriy va yakuniy diagnostikasi jarayonida olingan natijalar monitoringni metodik ta'minlashni takomillashtirishga, talabalarning o'quv tayyorgarligi jarayonini optimallashtirishga, kasb-hunarga oid yetuklik va mutaxassisligi bo'yicha tayyorgarlik darajasini oshirishga qaratilgan tuzatuv va boshqaruv qarorlarini qabul qilishning axborot asosidir.

Dastlab, biz uning keyingi talqini va tahlillari uchun dastlabki monitoring ma'lumotlarini to'plash va tayyorlashni amalga oshiramiz (2-jadval). Talabalarning kasbiy-professional kompetensiyalari tarkibiy qismlari va elementlarini shakllantirish dinamikasi, ularning belgilangan davr uchun tayyorgarligi haqidagi ma'lumotlar alohida tarkibiy komponentlar va kompetensiya elementlari bo'yicha monitoringning boshlang'ich (joriy, yakuniy) diagnostikasi jarayonida olingan natijalar asosida shakllantiriladigan yig'ma varaqalar shaklida taqdim etiladi.

2-jadval. Talabalarning kasbiy-professional kompetensiyasini monitoring qilish modelining ishlash mexanizmi.

Ikkinchi bosqich hisoblash protseduralarini amalga oshirishni o'z ichiga oladi (kasbiy-professional kompetentsiyalarning tarkibiy qismlarini shakllantirish koeffitsientlarini va umuman kompetensiyani shakllantirish koeffitsientini hisoblash). Umuman olganda kompetensiyani shakllantirishga erishishda har bir tarkibiy qismning salmog'ini (ahamiyatlilik darajasini) hisobga olgan holda komponentlar va elementlar bo'yicha kasbiy-professional kompetentsiyalarni shakllantirish natijalarini hisobga olish kerak.

Talabalarning kasbiy-professional kompetentsiyalarini shakllantirish darajasini aniqlash bo'yicha barcha hisoblash tartib-qoidalarini amalga oshirgandan so'ng, olingan monitoring ma'lumotlarini batafsil tahlil qilamiz: ma'lumotlarni oldingi monitoring bloki natijalari va / yoki natijalari bilan taqqoslash oldingi davr diagnostikasi; olingan natijalar bo'yicha aniqlangan og'ishlarning sabablarini aniqlash; talabalarning kasbiy-professional kompetentsiyalarini shakllantirishning ijobiy va / yoki salbiy tendentsiyalarini aniqlash va boshqalar.

Olingan umumlashtirilgan ma'lumotlar asosida biz kasbiy kompetensiyaviy talabalarning hozirgi shakllanish darajasi, ularning pedagogik tayyorgarligi darajasi, talabaning umumiy reytingini aks ettiruvchi yakuniy ma'lumot va tahliliy varaqlarni shakllantiramiz.

Monitoring davomida olingan ma'lumotlarni tuzatuvchi va boshqaruvchi qarorlarni (ta'sirlarni) qabul qilish uchun asos sifatida ishlatamiz: o'qituvchilarning o'quv jarayonini optimallashtirish va monitoring vositalarini takomillashtirish bo'yicha individual va jamoaviy uslubiy ishlari; barcha darajadagi ta'lim sifatini o'z-o'zini nazorat qilishni tashkil etish (talabadan to kafedra mudirigacha); asosiy fanlarning o'quv-uslubiy majmualarini takomillashtirish; asosiy fanlarni o'qitish jarayonini tashkil etishni takomillashtirish va boshqalar.

Shuni ta'kidlash kerakki, oliy o'quv yurtida pedagogik o'qitish jarayonida bo'lajak matematika o'qituvchilarining kasbiy-professional kompetensiyalari monitoringini amalga oshirishga taklif etilayotgan yondashuv nafaqat kasbiy-professional kompetensiyalarini shakllantirish dinamikasi, balki talabalarning pedagogik tayyorgarligi darajasi to'g'risida ham doimiy, xolis va o'z vaqtida axborot olish imkonini beradi.

Shunday qilib, bo'lajak o'qituvchilarining pedagogik tayyorgarligi talabalar tomonidan asosiy bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirishga, kelajakda samarali pedagogik faoliyat uchun yetarli darajada kasbiy-professional kompetentsiyalarni shakllantirishga qaratilgan. Bo'lajak o'qituvchining kasbiy-professional kompetensiyalari uning universitetdagi pedagogik tayyorgarligining bir qismi, kasbiy-professional kompetentsiyalarning monitoringini esa pedagogik tayyorgarlik darajasini oshirish vositasi hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. **Хо‘jayев А.** „*Oliy ta’lim sifatini baholash va monitoringini yuritishga innovatsion yondashuv*” “Xalq Ta’limi” ilmiy-metodik jurnali. 2018. № 3
2. **Горб В. Г.** „*Педагогический мониторинг образовательного процесса как фактор повышения его уровня и результатов*” / В. Г. Горб // Стандарты и мониторинг в образовании. – 2000. № 5.
3. **Ф.Хусанов**, „*Bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy tayyorgarligi monitoringini tizimli tashkil etishni takomillashtirish*”, SamDU „Ilmiy axborotnoma”-2021. № 2 .